

А.В. Македонський, канд. екон. наук, професор

Ю.О.Македонська, магістр

Харківський національний аграрний університет ім. В.В. Докучаєва

АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ АГРАРНОГО РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ В СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Постановка проблеми. Головним завданням агропромислового комплексу України є забезпечення продовольчої безпеки населення. Новим у сільськогосподарському виробництві є його орієнтація на кон'юнктуру внутрішнього і зовнішнього ринків, перехід на світові стандарти якості продукції, рентабельний експорт, котрий обумовлюватиме її конкурентоспроможність. Важливою передумовою ефективності й динамізму економіки підприємницьких структур та основними чинниками у виробництві сільськогосподарської продукції та забезпеченні продовольчої безпеки країни є ресурсний потенціал сільськогосподарських підприємств та результативність його використання. Забезпеченість підприємства ресурсами визначає напрямок його діяльності, розмір виробництва та має прямий вплив на ефективність виробництва в цілому.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Учені економісти-аграрники визначають ресурсний потенціал як сукупність виробничих ресурсів з урахуванням їх обсягу, структури, рівня та якості, потужність і використання яких характеризується обсягом виробництва. Щодо визначення складу ресурсного потенціалу сільськогосподарського підприємства в економічній літературі використовуються різні підходи. На думку більшості вчених, складовими ресурсного потенціалу підприємств аграрної сфери АПК є не тільки земля, основні виробничі фонди, оборотні засоби, трудові ресурси, а також і фінансові ресурси (І.О. Крюкова). Деякі вчені пропонують також при визначенні ефективності використання ресурсного потенціалу враховувати такі організаційні фактори як: коефіцієнт спеціалізації, структуру та технологію виробництва (Б.І. Пошкус), враховувати природно-кліматичні умови (А.І. Загайтов). Всі вони заслуговують, безумовно, уваги. В той же час немає ніякого обґрунтування щодо шляхів кількісного їх визначення, або принаймні врахування їх впливу на кількісні показники результативності використання ресурсного потенціалу.

Проблема ефективності використання аграрного ресурсного потенціалу завжди була актуальною і знайшла своєображення в наукових працях багатьох вчених таких як: І.І. Лукінова, Б. Пасхавера [1], В.М. Трегобчука [2], Б.И. Пошкус [3]. Невирішеним питанням є лише проблема підвищення ефективності виробничого потенціалу в окремо взятому регіоні.

В цьому відношенні Харківська область, що об'єктом дослідження, є однією з індустріально розвинутих областей лісостепової зони України з великим, невикористаним науковим і аграрним потенціалом.

Постановка мети публікації (постановка завдання). Нові підходи у визначенні показників ефективності використання ресурсного потенціалу в сільськогосподарських підприємствах Харківської області

Виклад основного матеріалу дослідження. Станом на 01.01.2012 р. територія Харківської області становить 31,4 тис. км, що складає 5,2 % території України. Клімат області помірно-континентальний з нестійкою зимою, яка продовжується близько 130 днів з середньорічною температурою влітку +21^оС, взимку – 7^оС та середньорічною кількістю опадів від 475 до 568 мм. На вказану вище дату площа сільськогосподарських угідь складає 2479,4 тис. га, з яких рілля становила 1927,0 тис. га.

Важливим питанням є також визначення ефективності використання ресурсного потенціалу. В економічній науці існують економічні показники, з допомогою яких, в тій чи іншій мірі, можна визначити, ефективність використання ресурсного потенціалу. Це показник норми прибутку, як відношення прибутку до середньорічної вартості основних і обігових коштів, це показник фондівіддачі, яким також користуються в багатьох випадках та інші.

У вітчизняній економічній практиці крім показників ефективності використання загального ресурсного потенціалу використовуються також і деякі часткові показники: продуктивність живої праці, (трудомісткість — зворотний показник), які характеризують ефективність використання трудових ресурсів; матеріаловіддачу (матеріаломісткість — зворотний показник), яка показує ефективність використання оборотних матеріальних коштів; показники, якими оцінюють ефективність використання земельних угідь.

До згаданих показників слід також віднести такі часткові, але досить важливі результативні виробничі показники як показники урожайності сільськогосподарських культур, продуктивність тварин, показники, що характеризують використання машинно-тракторного парку тощо.

Ми вважаємо, що найбільш узагальнюючим показником ефективності використання ресурсного потенціалу є загальна

Показник	2010 р.	2011 р.	2012 р.	В середньому
----------	---------	---------	---------	--------------

ресурсовіддача.

На початок 2012 р. загальний земельно-ресурсний потенціал області складав 77451,6 млн грн, з яких вартість сільськогосподарських угідь склали 37024,9 млн грн або 47,8 %, матеріальні ресурси – 35041,5 млн грн (45,2 %) і трудові ресурси – 5385,2 млн грн (7,0 %). Загальна ресурсовіддача на 1000 грн потенціалу по валовій продукції в постійних цінах 2010 р. становила 93,8 грн [5].

Вплив рівня використання аграрного ресурсного потенціалу на прибутковість виробництва в сільськогосподарських підприємствах Харківської області покажемо в табл. 1.

Приведені дані табл. 1 свідчать про підвищення ефективності використання аграрного ресурсного потенціалу. Кількість прибуткових підприємств в 2012 р. збільшилося на 10,6 %, відповідно зменшилася кількість збиткових підприємств. Сума прибутку зросла з 620,9 до 1475,4 млн грн або більше ніж у 2,3 рази. Рівень рентабельності виробництва зріс на 5,6 %.

1. Зміна рівня прибутковості виробництва в сільськогосподарських підприємствах Харківської області

				за 2010-2012 рр.
Кількість прибуткових підприємств	415	480	459	451
Одержано прибутку, млн грн	792,6	1480,5	1654,0	1309,0
Кількість збиткових підприємств	124	84	76	95
Одержано збитку, млн грн	-171,7	-168,2	-178,6	-172,8
Чистий дохід (виручка), млн грн	4172,4	6118,4	7874,0	6054,9
Прибуток (збиток), млн грн	620,9	1312,4	1475,4	1136,5
Рівень рентабельності (збитковості), %	17,5	27,3	23,1	22,6

Джерело: Статистичний щорічник по Харківській області за відповідні роки

Загальні показники ефективності використання ресурсного потенціалу не розкривають інші складові результативності. Тому вважаємо, що їх необхідно доповнити даними табл. 2.

В табл. 2 показано вплив раціонального використання ресурсного потенціалу на прибутковість виробництва основних видів продукції в сільськогосподарських підприємствах області.

Дані табл. 2 свідчать про наступне. За аналізований період собівартість виробництва за деякими видами продукції випереджує зростання реалізаційної ціни, крім соняшника. Якщо собівартість виробництва зерна збільшилася на 110,5 %, то ціна реалізації лише на 107,4 %, цукрових буряків відповідно на 57,8 і 83,0 %. По соняшнику ціна реалізації суттєво випереджує зростання собівартості. Дещо більша ціна реалізації від собівартості виробництва по цукрових буряках.

2. Вплив рівня використання аграрного ресурсного потенціалу на прибутковість виробництва в сільськогосподарських підприємствах Харківської області

Показник	2008 р.	2012 р.	2012 р. у %
----------	---------	---------	-------------

			до 2008 р
Собівартість виробництва 1 ц продукції, грн			
Зернові, всього	66,5	140,0	210,5
Цукровий буряк	20,6	32,5	157,8
Соняшник	154,3	221,6	143,6
Реалізація м'яса ВРХ	1152,1	2176,2	188,8
Реалізація м'яса свиней	1329,4	1844,3	138,7
Реалізація птиці на забій	810,0	1407,7	173,8
Молоко	169,5	268,4	158,3
Яйця (за 1 тис. шт.)	298,3	403,6	135,3
Реалізаційна ціна 1 ц продукції, грн			
Зернові, всього	73,9	153,3	207,4
Цукровий буряк	20,6	37,7	183,0
Соняшник	176,7	356,3	201,6
Реалізація м'яса ВРХ	843,1	1162,6	137,9
Реалізація м'яса свиней	1156,7	1578,9	136,5
Реалізація птиці на забій	645,3	786,0	121,8/
Молоко	184,6	292,9	158,7
Яйця (за 1 тис. шт.)	373,7	629,9	168,5
Прибуток від реалізації 1 ц продукції, грн			
Зернові, всього	7,4	13,3	179,7
Цукровий буряк	-	11,6	х
Соняшник	22,4	160,8	в 7,1 раза
Реалізація м'яса ВРХ	-309,0	-1013,6	в 3,3 раза
Реалізація м'яса свиней	-172,7	-265,4	153,7
Реалізація птиці на забій	-164,7	-621,7	в 3,8 раза
Молоко	15,1	25,4	166,2
Яйця (за 1 тис. шт.)	75,4	226,3	в 3 раза
Рівень рентабельності, %			
Зернові, всього	11,2	9,4	х
Цукровий буряк	0,0	16,1	х
Соняшник	14,5	60,8	х
Реалізація м'яса ВРХ	-26,8	-46,6	х
Реалізація м'яса свиней	-13,0	-14,4	х
Реалізація птиці на забій	-20,3	-44,2	х
Молоко	8,9	9,5	х
Яйця (за 1 тис. шт.)	25,3	56,1	х

Джерело: Статистичний щорічник по Харківській області за відповідні роки

Цікаво проаналізувати зміни, що відбулися з економічними показниками в тваринництві. Всі види виробництва м'яса, включаючи м'ясо птиці на даному етапі, є збитковими. Собівартість їх виробництва суттєво випереджує ціну реалізації. Лише по двох видах продукції є

суттєві позитивні зміни виробництво молока і яєць. Спостерігається підвищення рівня рентабельності виробництва молока з 8,9 до 9,5 %. Темпи зростання собівартості і ціни реалізації молока приблизно однакові. Що стосується виробництва яєць, то рівень рентабельності вищий, ніж на виробництві продукції рослинництва (56,1 %) і поступається лише виробництву соняшнику (60,8 %). Прибуток від реалізації яєць зріс за аналізований період більше ніж в 3 рази.

Висновки. Аналіз ефективності використання аграрного ресурсного потенціалу дає змогу відслідковувати зміни, що відбуваються у виробництві, оскільки при цьому визначається співвідношення кінцевих результатів до потенціалу. Для аналізу ефективності ресурсовикористання доцільно використовувати таку систему показників: виробництво валової і товарної продукції сільського господарства з розрахунку на одиницю ресурсного потенціалу (ресурсовіддача); ресурсомісткість виробництва (відношення ресурсного потенціалу в грошовому обчисленні до вартості валової продукції сільського господарства); ефективність використання; прибуток на одиницю ресурсного потенціалу тощо. Важливо також аналізувати зміну таких важливих економічних показників, як собівартість виробництва і ціна реалізації продукції.

Бібліографічний список: 1. Лукинов И.И. Аграрный потенциал: исчисление и использование / И.И. Лукинов, А. Онищенко, Б. Пасхавер // Вопросы экономики. – 1998. – № 1. – С. 12. 2. Трегобчук В.М. Формування і вдосконалення ресурсного потенціалу національного АПК в умовах ринкової економіки / В.М. Трегобчук // Економіка АПК. – 1996. – № 1. – С. 54-58. 3. Пошкус Б.И. Выравнивание экономических условий хозяйствования / Б.И. Пошкус. – Вильнюс. – 1979. – 202 с. 4. Загайтов А.И. Экономическая оценка метеорологических условий сельскохозяйственного производства / А.И. Загайтов // Экономика сельского хозяйства / Дискусии и обсуждения. – 1986. 5. Методичні рекомендації по визначенню економічної ефективності ґрунтозахисної системи землеробства в сільськогосподарських підприємствах / розробн. В.М. Шелудько; за ред. канд. екон. наук, проф. А.В. Македонського / Харк. нац. аграр. ун-т. – Х.: ХНАУ, 2013. – 21 с. 6. Харківська область у 2008, 2012 рр. Стат. щорічник / Управління статистики у Харківській області. – Х., 2008, 2012.

Македонский А.В., Македонская Ю.О. Анализ эффективности использования аграрного ресурсного потенциала в сельскохозяйственных предприятиях Харьковской области. В статье проведен анализ эффективности использования аграрного ресурсного

потенциала в сельскохозяйственных предприятиях региона. Приведена система экономических показателей для определения общей ресурсоотдачи и других частичных показателей.

Macedonskyi A., Makedonskayi Y. An analysis of efficiency of the use of agrarian resource potential is in the agricultural enterprises of the Kharkov area. In the article the analysis of efficiency of the use of agrarian resource potential is conducted in the agricultural enterprises of region. The system of economic indicators is resulted for determination of general resursootdacha and other partial indexes.